

૨૦૮૯

ઝોળીડીની રમુજ વાર્તા

સર્વ શોખોલા સજ્જનોને વાસ્તે

છપવો પ્રસિદ્ધ કરનાર

શા. ગોહાલદાસ મોતીચંદ,

—૦૦૦૦૦૦—

અમદાવાદ

માણિકચોક આગળ ઠાગદીઝોળીની સામે

શા. હિસભાઈ પુંજસાગા મકાનમાં

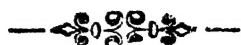
“અમદાવાદ ટાઈમ્સ” પ્રેસમાં

શા. કાળીદાસ સાંકળચંદે છાપી.

સંવત ૧૯૪૦—૧ને ૧૯૮૪

કિંમત રૂ. ૩૦—૧—૦ આનો

ઝોખીડીની રમુજ વાર્તા.

હે રાજા જે વારતા હું તમને હમણાં કહેવાની છું ત તમે કાઈ દિવસ નહીં સાંભળી હોય એવી ઘણીજ રમુજ અને અચાંખા ઉપજ્જને એવી છે, આ જ કુતરીઓ અને હું મળીને ત્રણ બેનો એકજ માખાપથી ઉત્પન્ન થએલી સગી બહેનો છીએ, અને તે કેવા અજનયન જેવા બનાવથી માણસ ફીટી જનાવરો થઈ ગયાં છે તે હું તમને સારી રીતે કહી બતાવીશ, જ સ્ત્રીઓ જે મારી પાસે રહે છે અને જે હમણાં ગાડીમાં છે તે વળી મારી જ્યારમાન બહેનો છે, આ સ્ત્રી કે જેની છાતી ઉપર ડાઘ છે તેનું નામ એમીની છે બીજીનું નામ સેફી છે અને હું ઝોખી ડી કહેવાઈ છું.

અમારા પાપના ગરણ પછો જે મીલકત તેને મુકી હતી તે અમે ખરોખર રીતે વેંહેંચી લીધી, જ્યારે મારી જ જ્યારમાન બહેનોને તેઓનો ભાગ મળ્યો ત્યારે તેઓ તેમની મા પાસે ગઈ અને ત્યાં રહી, મારી જ સગી બહેનો અને હું અમારો મા જ્યારે જીવતી હતી ત્યારે તે ની સાથે રહેતાં હતાં; અને તે મરી ગઈ ત્યારે તે અમને ડેકને વાસ્તે એકેક હજાર રૂપીઆ મુકતી ગઈ, જે અમારું હવું તે અમને મળ્યું ત્યારે મારી જ માટી બહેનો

પરણી, કારણ કે તે વખતે હું નાની હતી. અલબત્ત
 યો. મને એકલી મુકીને પોતાના પતીઝાની સાથે ગઈ
 લગ્ન થયા પછી થોડા દાહાડામાં મારી સહધી માઠી બ
 ના ધણીએ બંને સ્થાવર અને જંગમ મીલકત ને
 ની પાસે હતી તે સઘળી વેચી નાંખી અને ને પછંસા
 આવ્યા તે અને ને તને મારી બેનની સાથે મળ્યું હતું
 તે લઈને તેઓ બંને આફ્રીકા ગયાં. ત્યાં તેણીના ધણી
 એ જાજમજામાં ફક્ત પોતાનો પછંસા એટલુંજ નહીં પ
 ભૂ મારી બેન ને ત્યાં લઈ ગઈ હતી તે સઘળું પણ ઉ
 ડાવો હીધું. આખરે તેણે પોતાને ધણીજ કંગાળ અવસ્થા
 માં આવી પડેલા જોઈને તેણે મારી બેનનો છુટકારો કર
 વાને વાસ્તે કાંઈ બાહનું સાધી કાઢ્યું અને તેણે પોતાની
 કનેથી કાઠી મુકી.

મારો બેન પાછો બગદાદ આવી પણ તેણીને
 આટલો લાંબો મુસાફરી કરતાં કંઈ દુઃખનો પાર રહ્યો
 નહોતો. તે ને વખતે મારા ઘરમાં આશ્રય લેવા આ
 વી તે વખતે તેની સ્થિતી એટલી બધી દયા ઉપજાવે એ
 વી હતી કે કઠણ હૃદયમાનો માણસ પણ તે જોઈને પી
 ગળી જાય. તે નેવો પ્યાર મારી પાસેથી મેળવવાને ચા
 હતી હતી તેવોજ પ્યાર મેં તેની ઉપર બતાવ્યો. મેં તે
 ને પુછ્યું કે તુ આવી સ્થિતીમાં શી રીતે આવી પડી? તે
 જીએ રાઈને પોતાના ધણીની ખરાબ ચાલ વિશે અને

અવટીત રીતે તેનો ધણી તેની સાથે વરત્યો હતો. તથા અને કહી સંભળાવ્યું. તેના દુઃખથી અને હું માહું લાગ્યું અને હું પણ તેની સાથે રડી પડી. ધણી એ તેને હમામખાનામાં ઝાકલી અને મારા પોતાના લુગડાં પેહેરવાને આપ્યાં.

આ થયા પછી એ તેને આ પ્રમાણે કહ્યું; તુ મારી માટી ખેડેનહું અને હું હમસાં તને મારી મા તરીકે ગણીશ, તારી ગેરહાજરીમાં પરમશ્વરના પ્રતાપથી જે થોડો પૈસો મારે ભાગે આવ્યો હતો તે વધ્યો છે અને હું રેશમના કીડા લાવીને ઉછેરવાનો ધંધો કરું છું. તુ કાંઈ પણ ફીકર રાખીશ નહીં કારણ કે જે ફરક મીઠા મારી પાસે છે તે તારીજ છે અને તેનો ઉપયોગ કરવાનો નેટસો મારો હક છે તેટલોજ તારો છે.

આ વખતથી અમ બેઠક ઘરમાં પુણું સલાહ સંપત્તિ ભેગા રહેવા માંડ્યું. અમ વરંવાર અમારી ખીજી જી બેન વિશે વાત કરતા હતા અને તેણીના વિશે કંઈ પણ નહીં સંભળ્યાથી ધણીજ અમને જામતા હતા. આખરે મારી માટી ખેડેનના જેવીજ કંગાળ અવસ્થામાં તે ઝોઝીતો આવી પોંડોઆ. તેણીનો ધણી તેની સાથે તે વીજ ખરાબ રીતે વરત્યો હતો; અને તેના ઉપર એ મારી ખીજી ખેડેનના જેવીજ મમતા ખતાવી. આ જના વખતથી પછી થોડા વખતમાં મારી બહેન ખેડેનોએ એવું

ખાહાનું કહાડયું કે અમે તારા ઉપર એક માટા ખાજ
છીએ તેથી અમારો ખીજ વખત પરણવાનો વિચાર
મે તેમને કહ્યું કે જો તમે મારા ઉપર ખાજ રૂપ છો
બીજ તમારી ધારણા હોય તો હું તમને વિનંતી કરીને ક
હુ છું કે તમે તેની કાંઈ પણ ફીકર ન રાખતાં મારી સા
થે સુખેયો રહો, કારણ કે મારો આમદાની આપણી સ્થી
તી પ્રમાણે ચાલવાને ગણને વાસ્તે જોઈએ તેટલી છે. પ
ણ હું કહુ છું કે મારા ધારણા પ્રમાણે તમારો ખરે ખરો
ઈરાદો ફરીથી પરણવાનો છે. જો આ વાત ખરી હોય
તો હું કહુ છું કે તેથી મને ધણા અચંપા લાગે છે.
તમને સુખ અને સંતોષ પાણનો થોડો ધણો માહવરો મ
ગળ્યા પછી તે સ્થિતી તરફ તમારું ધ્યાન ફરીથી જાંચા
યું એ શું? તમારે સારો પેઠે જાણવું જોઈએ કે સદ્યુણી
અને સારો ધણો તમને ગણે તે ધણુ દુરલભ છે. તેથી
જો મારું કહ્યું માને તો ભગા રહેવું તે ધણુ સારું અને
ખુશી ભરેલું છે. મે હરેક વાત જો તેઓને કહી તેથી તેઓ
ના મન ઉપર કંઈ પણ અસર થઈ નહીં. અને તેઓએ
પોતાના મનમાં પેટેલાંથીજ પરણવવાનો નિશ્ચય કિંધો હતો
તે પ્રમાણે કિંધું; પણ થોડા દહાડા પછી તેઓ પાછી મારી ક
ને આવી અને મારી સલાહ પ્રમાણે ચાલી નહિ તેને
વાસ્તે તેઓ વારંવાર પશ્ચાતાપ કરવા લાગી. તેઓએ ક
હ્યું ખરેખરાતું અમારી નાની ખેડેન છે પણ તારામાં અ
મારા કરતાં વધારે અકલ છે. જો તું અમને એક વાર ફ

રીથી તારા ઘરમાં ગુલામ તરીકે રાખીસતો અમ ક્રીથી
આવું કરિશું નહીં. મં કહ્યું કે મારી પ્યારી જહેનો તમ
જ્યારથી મારાથી જુદા પડ્યા ત્યારથી તમારા ઉપરનો પ્યા
ર મારા ગનમાંથી ગયો નથી. આવો અને જે કંઈ મા
રી પાસે છે તેનો ઉપભોગ કરો. હું તેમને ભેટી અને અ
મ પેટેલાની માફક પાછાં ભિગાં રહેવાં લાગ્યાં.

આવી રીતે સલાહ સંપથો રહેતાં એક વરસ ગુજરી
ગયું. પરમશ્વરે મારા થોડા પૈસામાં વધારો કરેલો જોઈને જ
દરીયાની મુસાફરી કરવાનો અને વેપાર સંબંધી કાગમાં તે
નો કુટલોક ભાગ રોકવાનો નીશ્ચય કીધો. આ ધારણાથી
હું મારી જ જહેનોને લઈને જલસુરા ગઈ ત્યાં મં દરી
આની મુસાફરિને વાસ્તે એક તઈયાર વહાણ ખરીદ કર્યું અ
ને તેમાં જે આજે હું જગદદથી લાવી હતી તે ભરી. અ
નુકુળ પવન જોઈને અમ ઈરાની અખાતને મારગે સીધું
હીંદુસ્તાન તરફ વહાણ હંકાર્યું. ૨૦ દીવસ હંકારયા પછી
અમ જમીન ઉપર ઉતર્યાં. પેટેલ વેહેલું જે મારી નજરે
પડ્યું તે એક માંઠા ઊંચો પર્વત હતો અને તેને તળીએ
એક માદુ સુંદર અને વીશાળ શહેર વસેલું હતું પવન
અનુકુળ હોવાથી અમ જગદદથી ખંદરમાં આવી પોહ્યા
અને ત્યાં લંગર નાંખ્યું.

મારી જ જહેનો મારી સાથે આવવાને તઈયાર થાય
ત્યાં સુધી મારાથી સહ જોવાઈ નહી તેથી મારી મજે વહા

જામાંથી ઉતરી અને એકલી સીધી શેઠેરના દરવાજા તરફ ચાલી. અહીંમાં મેં પુજાળ એકીદારે જોયા જેમાંના વાણી નીચે બેઠા હતા અને ખાકીના તેઓના હાથમાં કે હા લઈને ઉભા હતા; પણ તે સઘળાનો દેખાય એવો તો ભયંકર હતો કે તેથી મને ખીક લાગી. મેં તેઓને સ્થીર જોયા એટલુંજ નહીં પણ તેઓની આંખો ફોટેલીને ફોટેલીજ જોઈ. આપો મને હીમત આવી અને હું તેમની છેક નજીક ગઈ તો તેઓ બધા મુએલા જેવા-મને માલમ પડ્યા. પછી હું શેઠેરમાં પેઠી અને દરેક શેરીમાં થઈને ચાલતાં મેં માણસોને લુગડાં પેડેરેલાં જોયાં, પણ તેઓ સ્થીર અને તદ્દન પથ્થર જેવા થઈ ગયા હતા, શેઠેરના એક ભાગમાં જ્યાં વેપારીઓ એસતા હતા ત્યાં ઘણી દુકાનો મેં બંધ જોઈ અને કુટલીક ઉઘાડી હતા તેમાં જે માણસો મેં જોયા તેઓ પણ પથ્થરજ થઈ ગયા હતા. મેં આ મનીઓ તરફ નજર કરી અને તેમાંથી કાંઈ પણ ધુમાડો આવતાં માલમ નહીં પડવાથી ધાર્યું કે જે સ્થીતીમાં સેરીનાં લોકો છે તેવીજ સ્થીતીમાં તેઓ પણ હશે. આવી રીતે સઘળા રેહેવાશીઓ પથ્થર બની ગયા હતા.

શેઠેરની વચ્ચેવચ્ચ આવેલી માટી વાંસાળ જગ્યાએ હું આવી પોંડોંઓ ત્વારે સ્નાનાના પતરાઓ જડેલો એક દરવાજો જોયો. તેના ખારણા ઉઘાડાં હતાં, તેની આગળ એક રેશમનો ચક્ર નાંખેલો હતો અને તેની આં

૨ એક બળનો દીવો ઢાંગેલો હતો, આ મકાન વીશે કેટલા
 ક વખત સુધી બોચાર કર્યા પછી મને ખાતરી થઈ કે તે તે
 દેશના રાજાનો મહેલ હતો. કાંઈપણ જીવતુ માણસ મને અ
 ત્યાર સુધી નહી મળવાથી હું ઘણો અચંપો પામતો હતો એટ
 લા માટે કાંઈપણ માણસ મળવાની આશાથી હું તેની અંદર
 પેકી તે ચક્રને આધો ખસેડ્યો કે તરતજ અંદરનાં બાગોમાં ૨
 ખવાળો જોયા આમાંના કેટલાક ઉભા હતા અને પાકીના
 ખેડા હતા અને તેઓ પણ બધા પથ્થર થઈ ગયા હતા.
 આ જોયું ત્યારે તો વળી હું ઘણાજ અચંપો પામી, હું
 આગળ ઘાટા ઝોરડામાં ગઈ જ્યાં ઘણા લોકો હતા તે
 માંના કેટલાક બાહાર જતા હોય અને બીજા અં
 દર પેસતા હોય એમ દેખાયા પણ તેઓ સઘળા જ્યા
 રથી પથ્થર બની ગયા હતા ત્યારથી જોવી શીતે પેહેલાં
 કહ્યું છે તેવીજ શીતે અને તેની તેજ જગાએ રહ્યા હ
 તા, હું બીજા ઝોરડામાં થઈને ત્રીજામાં ગઈ તેઓ બ
 ને ઉજડ હતા અને આખા મહેલમાં એક જાતની ભંપ
 ઠર શાંતતા પથરાઈ ગઈ હતી ત્યાંથી હું એવા ઝોરડામાં
 ગઈ તો તેના સામુ એક સોનાની જાળીઓવાળું સુંદર મ
 કાન જોયું, તે રાણીનો ઝોરડો હશે એવું મેં ધાર્યું.
 તેમાં હું પેશીને એક ઘાટા દીવાનખાનામાં ગઈ તો ત્યાં
 મંધણાં હબસી ખાશદરોને પથ્થર થઈ ગયેલા જો
 યા, હું તરતજ આગળ ચાલીને એક ઘણાજ સુંદર રીતે

શાણગારેલા ઝોરડામાં ગઈ જોમાં મં એક સ્ત્રી જોઈ તે
પણ પથ્થર થઈ ગઈ હતી. તેણીના માથા ઉપર સોનાનો
મુગટ હતો અને નાના ફળ જેવા ગોળ અને માટા
માતીની કંઠો તેણી પેટેરી હતી તે ઉપરથી મં એમ ધાર્યું કે
તે રાણી હશે. મં તેમને ઘણીજ પારીક રીતે તપસ્યા
કારણ કે એવાં સુંદર માતી મં કદી જોયાં નહોતાં.

તે ઝોરડાનો સાગાન અને ભપકા એટલુંજ નહી
પણ સ્ત્રવંજ, ગાદીઓ અને એક કેસ જે હીંદુસ્તાનની
સાંજેથી શાણગારવામાં આવ્યો હતો અને સોનેરી જગીન
જેના ઉપર ઘણીજ સુંદર કારીગરીથી જનાવરો અને ગા
ણસોના રૂપેરી આકાર કહાડવામાં આવ્યા હતા તે સઘ
ળાના મં કેટલીક વખત સુધી વખાણ કીધાં. તે રાણીના
ઝોરડામાંથી જુદા જુદા ભપકા વાળા સુંદર ઝોરડામાં થ
ઈને જ્યાં સુધી એક માટો ઝોરડો કે જેમાં જમીનથી થો
ડો ઊંચો માટા પાનાથી શાણગારેલી એક સોનાની ગાદી
હતી ત્યાં આવી પેટેાચી ત્યાં સુધી મં આગળ ચાલ્યા
કીધું અને તે ગાદીની આસપાસ માતીની એક હાર હતી.
તે પાંછાના ઉપર ઊંચેથી એક ઘણીજ પ્રકાશ પડતો હતો.
તે જોઈને મને ઘણા અચંપા લાગ્યો અને તે શું હશે
તે જોવાની મને ઘણી ઉત્કંઠા થવાથી હું તે પાંછાના ઉપ
ર ચડી અને મારે માથુ ઊંચુ કરીને જોયું તો એક માના
દુલ ઉપર શાહજહાના ઈંડાના નેટલો માટો હીરો મને મા

લગ પડ્યો. તે ઝેટલો બધો પરિપુર્ણ હતો કે મને તેમાં કંઈ પણ ઝાડ માલગ પડી નહીં; અને તે ઝેટલો બધો ચળકતો હતો કે હું હીવસે તેને જોતી ત્યારે તેના અજવાળને લીધે તેની તરફ મારાથી ભાગ્યેજ જોઈ શકાતુ. તે ખીછાનાની દરેક બાજુ ઉપર અકેટ્ટા ટકીઓ અને અકેક માટી બળતી મસાલ હતી; પણ તેની સી મતલબ હશે તે હું સમજી શકી નહીં. આ જોઈને કાંઈ જીવતુ માણસ આ ભયંકર જગામાં હશે એવું મેં ધારણું કારણ કે તે મશાલો તે મની મળે હમણાં બળ્યાં કરે એમ બને નહીં. આ ઝોલડામાંની ખીજી ધણી અજાણેજ જેવી વસ્તુઓ દેખીને તેમની તરફ મારે દયાન જોવાયું પણ જે હીરા વીશે મેં હમણાજ તમને કહ્યું તે હીરાએ તો ખરેખર મને ગાંડી કરી ન ખી હતી.

મેં પહેલાં જોયો હતો તે ઉધાડાં અથવા લગાર ડેલવાથી ઉધડી જાય એવા ખારણા વાળા ઝોરડામાં હું ગઈ અને તેમાં બધી ફરી પછી હું હાકીસો અને ભંડારના ઝોરડા જે અગણીત જવાહીરથી ભરેલા હતા તેમાં ગઈ; અને તે જોવામાં હું ઝેટલી બધી લીન થઈ ગઈ કે મારે ભાગ પણ જતુ રહ્યું. મેં મારા વાહણ અને ઝહેનો વિશે કંઈ પણ વિચાર કીધો નહીં કારણ કે ફક્ત મારો વિચાર તે મારી જીન્દગી પુરી પાડવાનો હતો. હવે રાત પડવા આવી જે મારે પાછો જવાનો વખત થયો છે એવું બતાવી આપતી હતી. જે રસ્તે થઈને હું આવી હતી તે રસ્તે

થઈને પાછું જવાનું મં પારચું પાણી તે ફરીથી સોધા
 કાઢાડવે. મુશકેલ હતું તેથી મં ઝ્યારડામાં ભટકી
 ને જે ઝાટા દિવાનખાનામાં ગાદી, બિછાનું, ઘાટો હી
 રો અને બળતી મશાલો હતી તે ઝ્યારડો શોધી કાઢેને
 આખો રાત ત્યાં ગાળીને ખીજી સવારે મારા વાહાણ ઉપ
 ર પાછી જવાનો ઠરાવ કીધો. જો કે તે ઉજડ જગા
 માં એકલી હોવાથી, મને ખીક લાગતી હતી તે પાણી તે
 ખીછાના ઉપર હું સુઈ રહી. પાણી ખરે ખાત ઝેજ ખોક
 થી મને ઊંધ આવી નહી. હવે જ્યારે મધ્ય રાત્રી થઈ
 મારે જોવી રીતે દેવળમાં વંચાય છે તેવીજ રીતે મ
 ને તેવાજ અવાજથી કુરાન વાંચતો હોય એવા એક મા
 ભસનો અવાજ મં સાંભળ્યો. આથી મને ધણીજ ખુસી
 પેદા થઈ. હું તરતજ ઉઠી અને અજવાળાને વાસ્તે મ
 શાલ લઈને જે તરફથી અવાજ આવતો હતો તે તરફ
 એક પછી એક ઝ્યારડામાં થઈને ગઈ, અને જે દિવાનખા
 નામાંથી તે અવાજ નીકળતો હતો તે દિવાનખાનાના ખા
 રણા આગળ ઉભી રહી. મે મશાલ નિચે જમીનપર મુ
 કી અને નાના કાણાંમાંથી તેની અંદર જોયું તો તે એક
 સુભાષીત ભાષણ કરનાર હોય એવું મને લાગ્યું. જેવી રીતે
 મસીહમાં જોખસો હોયછે તેવી રીતે તેમાં મં એક જોખ
 સો છે જે મુસલમાનની પ્રારથનાઓ પુરી થયા પછી તાજા
 ફરવાની જરૂરીઆત બતાવી આપેછે તે દિગો. વળી તેમાં

ટુટલાક દિવા અને ઝાટી ઝાટી મોનખતીઓવાળી દીવા
લગરીઓ હતી અને તે સઘળી સળગતી હતી.

મં વળી એક નાની સત્રાંજી જેવી રીતે મુસલમા
નો પ્રારથના કરતી વખતે પાથરે છે તેવીજ રીતે તેમાં પા
થરેલી જોઈ. એક ખુબ સુરત એહેરાનો જુવાન માણસ
તે સત્રાંજી ઉપર બેઠો હતો અને જે કુરાન તેના આગ
ળ એક નાના ટેબલ ઉપર પડ્યું હતું તે કુરાન પો
તે ઘણુંજ ધ્યાન રાખીને વાંચતો હતો. આથી હું અચ્ચે
પામી અને ખુસી થઈ. આ શહેર કે જેમાં બીજા બધા પ
થર થઈ ગયા હતા તેમાં આ ફક્ત એકલો શી રીતે જી
વતો રહ્યો હતો તે વિશે જાણવાને મં પત્ન કર્યો; અને મને
ખાતરી થઈ કે ખરેખર તેની અંદર કંઈ પણ અજાણ
ખ જેવું હશે. તેના ખ્યાલને સાંકળ નહીં દિધાથી હું તે
ની અંદર પેઠી અને મારી મજે પેલા ગોખલા આગળ
બેસીને નિચે પ્રમાણે ઝાટકી પ્રારથના કરવા માંડી. “હે પ
રમ્મશર તેં અમારી આવી આબાદ મુસાફરીને વાસ્તે મહે
રબાની કરી છે તેને વાસ્તે તારૂ ભલું થાઓ અને જ્યાં
સુધી અમે અમારા દેશમાં પાછા જઈએ ત્યાં સુધી અ
મારા ઉપર મહેરબાની કરજો,” હે પરમ્મશર મારૂ કહ્યું સાં
ભળ અને મારી પ્રારથના કબુલ કર.

તે જુવાન માણસ આ સાંભળીને મારા સામુજીયું
અને કહ્યું કે હે સ્ત્રી હું તને વિનંતી કરીને કહું છું કે

તુ કાણ છે, અને આ ઉજડ સેહેરમાં તુ શી રીતે આવ
વી તે મને સેહેરવાની કરીને કહે. પછી હું કા
ણ છું, મારા ઉપર શું આવી પડ્યું છે, જે સ્થિતિમાં તે
લાટાને જોયા છે તે સ્થિતિમાં તેઓ શા કારણથી આવી
પડ્યા છે ને હું વળી કેવી રીતે સહીસલામત રહ્યો છું અને
કેવી રીતે આ ભયંકર સંકટમાંથી બચી ગયો છું તે સઘળું
હું તમને કહી બતાવીશ. ક્યાંથી હું આવી, આ મુસાફરી
કરવાનું મન સી રીતે થયું અને હું સારા નસીબથી ૨૦
દિવસની મુસાફરી કર્યા પછી આ બંદરમાં કેવી રીતે આ
વી પોંદ્યા તે સઘળું મેં તેને ટુંકામાં કહી સંભળાવ્યું.
આ કહ્યા પછી મેં તેને મને જે વચન આપ્યું હતું તે
વચન પાળવાની વિનંતી કરી અને તે ભયંકર વેરાન જે
મેં સઘળે ઠેકાણે જ્યાં હું મઘ હતી ત્યાં જોયું હતું અને
તેથી મને કેટલો બધો અચંપા લાગ્યો હતો તે પણ મેં
તેને કહ્યું. તે જુવાન ગાણસે કહ્યું અરે ભલો બાઈ જરા
ધીરજ રાખ. આટલું કહીને તેને કુરાન બંધ કરીને પેટીમાં
મુકીને તે પેટી પેઠા જોખલામાં મુકી. તેને નીલાળીને જો
વાની મને આ તક ખરેખરી મળી અને તેનો ખરેખરો
ખુશી ભરેલો ખુબ સુરત એહેલો જોઈને અત્યાર સુધી જે
ખ્યાર મારા મનમાં જુહોતો તે એકદમ ઉઠી આવ્યો તેણે
મને જોતો પાસે ખસીડી અને તેનું ખ્યાન કહેવાનું સરું ક
ર્યું, તે પેટેલાં મારૂં અનંકરણ તેને વાસ્તે ઉશકરાયું હોય

તેવા દેખાવથી તેની સાથે મારાથી વાત કરવા વગર રહેવાયું નહીં. મેં આ શહેરમાં પેહેલ વેહેલા પગ મુક્યો ત્યાંથી જો અબ્જાએ જોવી આજોએ મારે દયાન જોઈયું હતું. તે આજોનું વરણન કરવાના કરતાં આ ખ્યાનને વિશે મારાથી વધારે વાર રાહ જોવી અશક્ય હોવાથી મેં તેમને વિનંતી કરીને કે મારા પ્રાણ પ્રીય આ ખધા માણસો જોએ આવી અસાધારણ રીતે મરી ગયેલાં તેમાં તમે એકલા કેવા અમત્કારથી જીવતા રહ્યા છો તે મને કહો.

તે જીવાન માણસે કહ્યું કે હું સ્ત્રી તેં પરમશ્વરની પ્રાર્થના કરીને ખુલ્લું ખુલ્લું બતાવી આપ્યું છે કે તુ ખરા પરમશ્વરથી અબ્જાળી નથી. હું હમણાં તેની માટાઈ અને સત્તાને એક ધણીજ સરસદાખેલાં તને કહી સંભળાવું છું.

પેહેલાં તારે જાણવાનું જરૂરનું છે કે આ શહેર એક ધણા જોરાવર રાજની રાજધાની છે અને તેનું નામ તેજ મારા બાપનું નામ ને કીતાબ હતું. આ રાજા તેમજ તેની કુરુટના માણસો આ શહેરના રહેવાશીઓ અને વળી તેની બીજી બધી પ્રજા મગી ધરમની, દેવતાને પુજવારી, અને નરદીન દેવ, અસલના વખતમાં જો પરમશ્વરની સાક્ષા થયો હતો, તેને માનનારા હતા. જો કે બંને મારા મા બાપ મુરતી પુજક હતાં તોપણ મારે મારે નથી હોવાથી હું બચપણથી એક સારો ધાવની સંભાળ તજે હતો જો ખરેખરા ધર્મની હતી. તે કુરાન સારી રીતે

જાણતી હતી, તે માટે બાકી જતી હતી, અને ઘણી સ
 રસ રીતે તે તે સમજાવો શકતી હતી તે વારંવાર અને હ
 ઉતી હતી કે હે મારા પ્યારા મહેરબાન ફક્ત એક સાચો
 પરમશ્વર છે, તારે તેને માનવો અને બીજા કાઈને પુજ
 વુ નહીં એવી પકી સંભાળ લેવી જોઈએ. તેણીએ અને
 વળી અરણીક ભાષા વાંચતાં શીખવી અને આ કામને
 વાસ્તે જે ચોપડી તેણે અને આપી હતી તે કુરાન છે.
 હું તે સમજાવવાને શક્તીવાન થયો કે તરતજ તેણીએ અને
 તે મહાન બુદ્ધિ સધળી ઝીણી બાબતો સમજાવો અને
 તેણે તેના ખરેખરા અરથમાં મારા મા બાપ અને બી
 જા કાઈને નહો જણાવતાં અને સંપુરાણ રીતે પ્રવીણ થી
 થો. તે આખરે મરી ગઈ પણ તેના મરી ગયા પેહેલાં
 મુસલમાની ધરમના સતપણા વિશે સંપુરાણ ખાતરી થવાને
 અને જોઈએ તેટલી ચેતવણી આપી હતી. તેણીના મરણ
 પછી જે વિચારો અને મતો તેણીએ અને બતાવ્યા હતા
 તેમાં હું હમિશાં દૃઢ રહ્યો અને મને નરકન દેવ અને
 દેવતાની પુજાને વાસ્તે ઘણા ધીકાર આવવા લાગ્યો.

આશરે ત્રણ વરસ ઉપર મરજનાના જેવો એક અ
 બાજ એકદમ આપ્પા શહેર ઉપર સંભળાયો અને તે એ
 વો સ્પષ્ટ હતો કે બધા તેને ખરેખર સમજી શક્યા. તે
 શબ્દો આ હતા “હે રહેવાશીઓ નરકીન અને અગની
 ની પુજા છોડો હો અને ફક્ત પરમશ્વર જે દયા બતાવે

છે તેને પુણે” તેવોજ અવાજ લાગત તણ વરસ સુધી સંભળાવે પણ એક પણ માણસ તે ધરમમાંથી ખસાવે નહી ત્રીજા વરસના છેલ્લે દીવશે સવારના તણ ચાર વાગ્યાના સુમારે એકદમ બધા રહેવાશીઓ પથ્થર બની ગયા અને દરેક જણ જે જેવી સ્થીતી અને જે જગ્યાએ હતું તે તેવીજ સ્થીતી અને તેજ ઠેકાણે રહ્યું. મારો બાપ જે રાજા હતો તેનું પણ તેમજ થયું; અને તમે મહેલના એક ભાગમાં જેવી રીતે જોયું છે તેવીજ રીતે તે કાળા પથ્થર જેવો થઈ ગયો. અને રાણી જે મારી મા થાપ છે તેનું પણ તેવુજ થયું.

ફક્ત હું એકલોજ છું કે જેના ઉપર પરમશ્વરે આ ભયંકર સજા મોકલી નથી. તે વખતથી તેને પેહેલાનાં કરતાં વધારે હોશથી હું માનવા લાગ્યો છું અને જે ભલી બાઈ મને સારી રીતે ખાત્રી થાપછે કે તેણે મારા દોષાસા અને સુખને વાસ્તેજ તમને અહીંયાં આઠઠ્યાંછે તેની જાણી ક્યાને વાસ્તે હું તેનો કુટલો બધો આભારી થઉં? કારણ કે હું તમને ખરેખર કહ્યું છું કે આ એકાંત વાસ તદ્દન રહસ્યિદક બની ગયો છે.

આ વાતથી અને મુખ્યત્વે કરીને તેના પાછલા ભાગથી તે કુવરના તરફનો પ્યાર જોટલો મારા મનમાં હતો તેનાં કરતાં હવે વધી ગયો. એ તેને કહ્યું કે પરમશ્વરે આ બી કુખકારક જગ્યા છોડવાને તમને શક્તી કરવાને વાસ્તે

જ અને તમારા દેશમાં લાવ્યો છે તે વિશે અને હવે કાંઈ પણ શક નથી. જે વહાણમાં ખેશીને હું આવી છું તે વહાણ ઉપરથી હું ખગદાદ કે જ્યાં મેં જેવી આજ્ઞા હું વહાણમાં લાવી છું તેવીજ મુલ્યવાન આજ્ઞા મુકી છે તે શેઠેરનું હું એક માટું માણસ છું એવું તમને માલમ પડે. જ્યાં સુધી ખગદાદનો રાજા, આપણા મોટા પેગંબર, જેના વિશે તમે અજ્ઞાણતા નથી તે તમને જે સંઘળા માનને તમે લાયક છો તે આપશે ત્યાં સુધી હું તમને સહી સંજ્ઞામત લઈ જઈશ. આ મહાન રાજા ખગદાદમાં રહે છે. અને તમે ખાતરીથી માને કે તમે ખગદાદમાં આવ્યા છો એવી તેને ખબર પડે કે તરતજ તે તમને જોઈએ તેટલી મદદ આપશે. જે શેઠેરમાં એકે ઓજ તમને મદદ કરે એવી રહી નથી એવી જગ્યામાં તમારાથી હવે વધારે રહેવાય એમ નથી. મારું વહાણ તમારજ છે અને તમારી મરજી પ્રમાણે તેનો તમે ઉપયોગ કરજો. તેણે ખુશીથી તે વિનંતી સ્વીકારી અને દુઃખ મેં પાકીની રાત અમારી મુસાફરી વિશેની વાતમાં કાઢાડી. જેવું વહાણ વાયું કે તરતજ અમે મહેલમાંથી નિકળીને બહાર તરફ આજ્ઞા જ્યાં મારી બહેનો નાખુદા અને મારા ગુલામો સંઘળા મારી સહી સલામતીને વાસ્તે ધણી દિલગીરીમાં હતા એવું મને માલમ પડ્યું. મારી બહેનોને તે કુંવરની ઓળખાણ કરાવ્યા પછી મેં તેમને આગલા દિવસે પાછા નહિ આવવાનું

કારણ કહ્યું વળી મં તેમને મારૂં ખ્યાન, હું તે કુવરને સી
રીતે મળી તેનો ઈતીહાસ અને આવા આખા સું
દર સેરેર ઉપર જે માટું વેરાન પથરાઈ ગયું હતું તેનું કા
રણ મં તેમને કહી સંભળાવ્યું.

હવે ખલાસીઆઓ જે વેપારીની યાત્રે હું લાવી
હતી તે ખાલો કરવામાં અને તેને બદલે કીંમતી
સોના રૂપા અને જવાહીરની યાત્રે જે અમને મહેલ
માંથી જડી આવી તેથી વાહાણ ભરવામાં ઘણા દિવસ સુ
ધા રોકાઈ રહ્યા. અમે સઘળું રામ રચાવું અને સોનાનો
ટોળ ચડાવેલી પુસ્કળ યાત્રે લિધી નહીં કારણ કે તેમને
વાસ્તે વાહાણમાં જગ્યા નોહતી. જે સઘળી કીંમતી યા
ત્રે મં શહેરમાં જોઈ તેમને જો બગદાદ માકલવી હોય તે
પરેપરે ઘણા વાહાણની જરૂર પડે

જે કંઈ અમારે લઈ જવાની મરજી થઈ તે સઘ
ળું વાહાણમાં ભર્યા પછી ને અમારી મુસાફરીને વાસ્તે જો
ઈએ તેટલો ખોરાક અને પાણી લઈને જેવો પવન અ
મારે જોઈએ તેવો અનુકુળ આવવાથી અમે વાહા
ણ હંકાર્યું. ખરેખાર જે યાત્રે અમે બગદાદમાંથી લાવ્યા
હતા તેનો માટો જયો. અમે ત્યાંનો ત્યાં રહેવા દિધો.

અમારી મુસાફરીની સરખાતમાંથીજ તે જુવાન કુવરે,
મારી બહેનોએ, અને મં પોતે પણ ઈરાન ગંગત કરવા
માંડી. પણ અફસોસ કે આ સંપ અને સારો સ્વભાવ આ

ઝી વાર ઢક્યા નહી. મારી બહેનો, મારી અને તે કુંવરની વચ્ચે સારો બનાવ જોઈને અમારી અદેખાઈ કરવા લાગી. તેઓએ મને ખરાબ દાનતથી પુછ્યું કે તારા બ ગદાદ ગયા પછી આમની સાથે શું કરવાનો ઇરાદો છે? હું સમજી ગઈ કે તેઓએ આ કામને વાસ્તે મારા કેવા વિચાર હતા તે જાણવા સારૂ ફક્ત આ સવાલ પુછ્યો હતો. તેથી તે વાતનો ખરાબ જવાબ દેવાનો ઢોંગ કરીને મેં તે મને મસ્કરીમાં ઢલ્લુ કે મારે તો તેની સંગાથે લગ્ન કરવા નો વિચાર છે. પછી તરતજ તે કુંવર તરફ ફરીને મેં તેમને ઢલ્લુ કે તમે મહેરબાની કરીને મારી વિનંતી માન્ય કરજો; અને આપણે બગદાદમાં પોઢોઆશું કે તરતજ હું તમારી આસ્થાકોત આકરે તરીકે મારાથી બનતી તમારી આકરી કરવામાં અને તમને મારા સંધળા કામમાં સ્વતંત્ર બાણી તરીકે કબુલ કરશ.

તે કુંવરે જવાબ દીધો કે હું ખાઈ તમે આ મસ્કરી માં કહો છો કે ખરેખર કહો છો તે મારાથી ખરાબ સમ જાતુ નથી પણ આ સ્ત્રીઓ જે તારી બહેનો પાપ છે તેમની આગળ હું ખુલ્લી રીતે કહું છું કે તમે જે બીનંતી હમણાં મને કરી તે હું ધણીજ ખુશીથી કબુલ કરીશ તને મારી શુનામ તારાકે નહી પણ મારી સ્ત્રી તરીકે ગણીશ અને હું તારા સંધળા કામમાં કાંઈ પણ હસ્કત કરીશ નહી. જ્યારે તે આ કહેતો તે વખતે

મારી જોડેનાનું મોં ચહડી જતુ અને તે વખતથી તેઓ
મને પોડેલાં જોવી વધારે વાર ચહાસે નહીં એવું મને મા
લમ પડ્યું.

અમ્મ ઈરાનો અખાતમાં થઈને લગભગ બેલસુ
રા સુધી આવી પોહ્યા. ત્યાંથી જો પવન અનુકુળ હોય
તો ખીજે દોવસે અમ્મ બગદાદ પોહોત્યાની આશા રાખતા
હતા પણ રાત્રે જ્યારે હું ભર બિંધમાં હતી ત્યારે તક જોઈને
મારી જોડેનાએ મને હરીયામાં નાંખી દીધી. તેઓએ વળી
તે કુંવરની તેવીજ ગત કરી પણ તેના કમનસીબથી તેતા કુખી
થયો કેટલાક વખત સુધી હું પાણીની સપાટી ઉપર રહી
અને સારા નસીબથી અથવા ચમત્કારથી આખરે ઠીંચ
જી સામા પાણીમાં આવી પોહોંચી. હું કાંઈક કાળુ દે
ખાતુ હતુ તે તરફ ચાલી અને ત્યાં અંધાર હોવાથી તે
જમીન હશે એવું મંધાર્યું. હું સારા નસીબથી કીનારે
આવી પોહોંચી. જ્યારે દોવસ થયો ત્યારે બેલસુરાથી આ
શરે વીશ માઈલ આવેલા એક નાના ખેટમાં હું આવી પડી
એવું મને માલમ પડ્યું. મં તરતજ તડકામાં મારા લુગ
ડાં સુકાયાં અને આશપાસ ફરીને ઘણી જનના ફળો અ
ને વળી મીઠા પાણીનો એક ઝરો શોધી કાઢ્યો. આથી
મારો જીવ બચશે એવી મને આશા લાગી; અને ત્યાર
પછી છાંયડામાં જઈને હું મારી મજે સુઈ રહી. ત્યાં
એક પાંખાવાળો મોઠો લાંબો સાપ મં જોયો. અને તે તે

ના માંમાંથી જીમ બહાર કાઢી આમ તેમ તાંકડીઆં મારી
 મારી તરફ આવતો હતો તે જોઈને મંધારયું કે તેને કાં
 ધ ફૂપ થતું હશે. હું તરતજ ઉઠી અને તેના કરતાં એક
 મેટા સાપ જે તેની પુછડી પકડીને તેને ખાઈ જવાના
 ધરાશયી તેની પાછળ પડ્યો હતો. એવું મને લાગવાથી
 તેના પર દયા આવી અને મં હોડી જવાને બદલે
 એક પથ્થરો જે સારા નસીબે મારી કને પડ્યો હતો
 તે હીમત ધરીને લીધો અને મારા સમજાને
 રથી તે મોટા સાપના માથા તરફ નાંખીને તેના કકડે ક
 ડા કરી નાંખ્યા. ખીજે સાપ પોતે છુટા થયેલા જોઈને
 તરતજ પોતાની પાંખો ફફડાવતો નાશો ગયો. કેટલાક વ
 ખતસુધી મેં આ અનુભવ જોવા જનાવર તરફ જોવા કીધું
 અને જ્યારે તે મારી નજરથી દુર ગયો ત્યારે હું પાછો મા
 હરી મેં જો ખીજી છાપાવાળી જગ્યામાં ખેડી અને ઊંધો ગઈ.

હું જંગી ત્યાર મં એક મચ્છળ અને ખુબ સુ
 રત કાળી સ્ત્રીને તેવાજ રંગના બે કુતરાને સાંકળ
 થી પકડીને મારી પાસે બેઠેલી જોઈ. તે બપોતે મને કે
 દલો બધા અચ્ચે થયો હશે તેનો વિચાર તમ કરો.
 મં તરતજ ખેડી થઈને તેને પુછ્યું કે તમ કાણ છો?
 તેણે કહ્યું કે જે સાપ તમ હંમણાંજ તેના કુદ દુરામ
 નથી છોડાવ્યો તે હું છું અને જે ઉપકાર તમ હંમણાં
 સારા ઉપર કર્યો છે તેનો બદલો વાળી આપવા સાર

મં આ કામ કર્યું છે. હું તમારી બેનોની લુચ્ચા ઈથી ખરોખર જાણીતો હોવાથી જોવો તમારી ઉદાર મદદથી છુટ્ટો થયો કે તરતજ તમારે વેર લેવાની જાણાણ પુરી પાડવાને મં મારા ધણા દોસ્તદારો જોયા મારો પેઠે જ પરીચ્છા છે તેમને એકઠા કરીને હું તમારા વહાણમાં ગયો અને તેમાંથી તમામ સામાન ઉતારી લઈને તમારા બગદાદવાળા ઘરમાં જઈ લઈને ભર્યો અને પછી તે વહાણ દુબાડી દીધું. આ બે કાળી કુતરીઓ જે તમે જુઓછો તે તમારી બહેનોછે, તેમને મં આ રૂપમાં બનાવી દીધાં છે પણ આ સીક્ષા જેવી તેમને ઘટારત છે તેવી થઈ નથી તેથી જે રીતે હું તમને બતાવુછું તે રીતે તમે તેમને સીક્ષા કરશો એવી હું આશા રાખુ છું.

તેજ વખતે તે પરીચ્છા તે બે કાળી કુતરીઓ સુધાં મને તેના હાથમાં લીધી અને અમને એક પળમાં બગદાદ લઈ ગઈ જ્યાં જે સઘળી ઉમદી વસ્તુઓથી મં મારે વહાણ ભર્યું હતુ તે સઘળી વસ્તુઓ કાઠારમાં મુકે લી મં જોઈ. તે મને મુકીને ગઈ તે પેહેલાં મને તેને બે કુતરીઓ સોંપી અને નીચે પ્રમાણે કહ્યું. “હું તમને પરમ્પર કે જે સર્વ શક્તીમાન છે તેના હુકમથી તમને હુકમ કરે છું કે જો તમે તમારી દરેક બહેનને જે મુનો તેઓએ તમારા અને તે જીવાન કુવર કે જોને તેઓ એ દરીઆમાં દુબાવો દીધેલા છે તેની સામ કર્યો છે તે

મુહાને વાસ્તે જો તમને સ્ના સ્ના કારણ નીત્ય નહીં મારે
તો તમને પણ તે પ્રમાણે સંભળ થશે. આથી મારે જે પ્ર
માણે તેને મને કહ્યું છે તે પ્રમાણે કરવું પડે છે.

તે વખતથી દરક રાત્રે જે પ્રમાણે આપ સાહેબ
ગઈ રાત્રે જોયું તે પ્રમાણે જો કે હું હીલગાર છું તો પણ
મારે કરવું પડે છે, હું તેમને મારા આંસુથી અને પક્ષા
તાપથી ખતાવી આપુ છું કે મારે હીલગારીની સાથે મારી
ફરજ બજાવવી પડે છે. અને તેથી તમારે મારા ઉપર શુ
સ્ત્ર નહીં થતાં દયા રાખવી જોઈએ. જે મારા વિશેષથી
જાણી જાણ્યત હશે અને તે વિશે જો તે તમારે જાણવાની
મારજ હશે તો મારી ખેડેન એમીની પોતાના ખ્યાનથી
તમને કહી ખતાવશે. કલોકે, ઓખાડીનું વ્રતાંત અચંપો
અને ખુશીથી સાંભળ્યા પછી મહાન જાપાકા વજરને
તે ખુબ સુરત એમીનીને શાધી માઠાં પડ્યાં તે સમજ
વવાને વિનંતી કરવાને કહ્યું. અને તે વજરે એમીનીને તે
પ્રમાણે કરવાને વાસ્તે વિનંતી કરી.

સમાપ્ત.

બહાર ખખર.

—૦૦૦૦૦૦—

સરને સુખે અને શાંતિથી સજ્જનને ખખર આપ
જામ આપે છે કે આ મારો પેડુનો પ્રયત્ન છે તેથી તે
મા કાંઈ બાંહેધર હોય તો મહેરબાની કરીને હીલચલને ક
રેલો એવી મારી નક્કી કરો.

આ બોધો જે સજ્જનને બોધતી હોય તેમણે
અમદાવાદ ટાઈમ્સ પ્રેસમાંથી રોકડો લીધેલો.

આ બોધો સમગ્રી લેનારને કોફીપતથી મળશે.
દેશાવન. અગાઉને દરેક ખર્ચ બુદ્ધિ. આ. પુ. ૫.

(સહી) શા. ગોકળદાસ મોતીચંદ.

